

որն է, նրանից կարելի է դուրս բերել չափահաս կենդանին կազմող բոլոր ֆակտորները: Այդ ֆակտորն իւրաքանչիւր խումբը դուրս է բերուում մի որևէ գերիշխող ֆակտից: Իսկ այս բոլոր գերիշխող ֆակտորները պէտք է դուրս բերուին տիպից: «Այն ժամանակ մեր առաջ կը մնայ միայն մի միակ բանաձև, որից հետո՞ց հաճախեցող եզրակացութեանց մի ամբողջ համակարգութեան միջով կը բղխի մնացեալ ֆակտորն ամբողջ կազմակերպեալ բազմութիւնը:

Երբ այն ինչ որ այստեղ ցոյց է տուած մի օրինակով, անուի բոլոր շրջաններում և բոլոր գիտութեանց համար,—տիեզերքը այն ձևով, ինչպէս այժմ մենք նրան ըմբռնում ենք, կը չքանայ, ֆակտորներ կը կրճատուին, նոցա տեղերը կը բռնեն բանաձևերը: Եւ նոցա մէջ մենք կը գտնենք տիեզերքի միութիւնը և կը հասկանանք այն՝ ինչ որ նրան ստեղծել է: Նա՝ տիեզերքը՝ առաջացել է միւս ֆակտորն նման՝ ընդհանուր ֆակտից, այն ստեղծագործող օրէնքից, որից միւսները բղխում են, Գիտութեան վերջնական նպատակը այդ գերագոյն օրէնքն է և ով կարողանար փոխադրուել նորա խորքերը՝ նա կը տեսնէր որ նորանից, որպէս գերագոյն աղբիւրից, բղխում է անցքերի յաւիտենական հոսանքը և երևոյթների անեզր ծովը: «Այստեղ մենք զգում ենք, ինչպէս է մեղանում սաղմ առնում բնութեան գաղափարը: Անհրաժեշտ օրէնքների այս համակարգութեան շնորհիւ աշխարհը կազմում է մի անբաժան էակ: Երևոյթների բարձր գաղթին, ճաճանչափայլ և անմատչելի եթերի բարձրութեան վրայ արտասանուած յաւիտենական ճշմարտութիւնը և այդ ստեղծագործիչ բանաձևի անլուռ արձագանգը իւր անսպառելի ալիքներով կազմում է տիեզերքի անսահմանութիւնը: Ամենայն ձև, ամենայն փոփոխութիւն, ամենայն շարժում, ամենայն գաղափար մէկն է նորա գործողութիւններից: Նա յարակայ է ամեն բանի մէջ և չէ սահմանափակուած ոչ մի բանով: Նիւթ է միտք, մոլորակ և մարդ, կենք և մահ, վիշտ և ուրախութիւն, չը կայ ոչինչ, որ նորան չարտայայտէր, և չը կայ ոչինչ որ նորան լրիւ արտայայտէր: Նա լցնում է ժամանակն ու տարածութիւնը և մնում է ժամանակից ու տարածութիւնից վեր: . . . Ամենայն կենք նորա վայրկեաններից մէկն է, ամենայն էակ՝ նորա ձևերից մէկը, և իրերի շարքերը ելնում են նորանից՝ անխորտակելի անհրաժեշտութեան համաձայն, նորա ոսկէ շղթայի աստուածային օղակներով կապուած: Անտաբեր, անշարժ, յաւիտենական, ամենազօր, ստեղծագործիչ—չը կայ անուն՝ նորան սպառող, և երբ բացում է նորա պայծառ և փնտմ երեսը, չը կայ մարդկային ոգի, որ չը խո-

նարհի զարմանքից և երկիւղից խռուուած: Բայց նոյն ակնթարթում՝ այդ ոգին բարձրանում է. նա մոռանում է իւր մահացութիւնն ու փոքրիկութիւնը. նա վայելում է համակրութեամբ նրա միտքը պաշարող այդ անսահմանութիւնը և մասնակցում է նորա մեծութեանը:

Ե. ՄԱԿԱԹԵԱՆ:

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՎԵՅ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՍՏԱՅԼԱԺ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐ:

Վեհափառ Հայրապետի Ս. Էջմիածին ժամանելուց մինչև այսօր Վեհարանում ստացուած գրամական նուիրաբերութիւնները սորա են.

Մեծ. ժամհարեան եղբայրները նուիրեցին	17000 ռուբլի անձեռնմխելի որի տոկոսը պիտի գործադրուի կրթական նպատակով:
Մոսկվայեան Նոր-Նախիջևանցի հայերն	նուիրեցին 3000 ռ. — կ.
Վարշավաբնակ հայերն	 400 » — »
Եկատերինոգրի հայերն	 520 » — »
Վարշավայի հայերն կրկին	 490 » — »
Բագուաբնակ հայերն	 2200 » — »
Մոսկվայից ժամհարեան եղբայրներն կրկին	 2000 » — »

Ուրեմն ընդ ամէնն . . . 25,610 ռուբլի:

Այս գումարից հանելու է մեծ. ժամհարեանների կրթական նպատակով նուիրած անձեռնմխելի 17 հազար ռուբլի:

Ուստի Վեհ. Հայրապետի անպայման տրամադրութեան յանձնելով ստացուած է միայն 8610 ռուբլի: Այս գումարից Վեհ. Հայրապետը բարեհաճեց 2000 ռ. ուղարկել կ. Պոլսի Հայոց Ս. Պատրիարքին սովեալներին հասցնելու. իսկ մնացեալ գումարից ահա վեց ամիս է, որ առաջ էր հարկւրաւոր երկու սեռի և ամեն հասակի սոված և մերկ զաղթականներ և տեղական բնակիչներ զիմում են Նորին Վեհափառութեան և զբամական ու բարդական միսիթարութիւն ստանալով հեռանում են Վեհարանից, օրհնելով Հայոց ազգի բարեսէր և եղբայրասէր նուիրատուներին: Միևնոյն միջոցին, Վեհ. Վաթիկանի սնուրինութեամբ, կարօտեալներին մասնատրուում է զբամական օգնութիւն Մայր Աթոռի գանձապահի միջոցով:

